

Βία στην οικογένεια

Ε. ΚΑΛΟΥΔΗ, Μ.Λ. ΨΑΡΡΑ, Γ. ΚΑΛΕΜΗ, Ι. ΔΟΥΖΕΝΗ, Α. ΔΟΥΖΕΝΗΣ*

Περίληψη

Η επιθετική συμπεριφορά, από την εξελικτική βιολογική οπτική, έχει συγκεκριμένο επιβιωτικό ρόλο για τον οποίο εντάσσεται στο ρεπερτόριο της συμπεριφοράς πολλών ζωικών ειδών. Στον άνθρωπο, η επιθετική συμπεριφορά αποτελεί πρόβλημα όταν στρέφεται ενάντια σε συνανθρώπους με σκοπό να τους προκαλέσει βλάβη. Στο επίπεδο των ανθρώπινων κοινωνιών, η βίαιη συμπεριφορά και η εγκληματικότητα που σχετίζεται με αυτή, αποτελούν μείζονα προβλήματα για την κοινωνική συνοχή και τη δημόσια υγεία.

Κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη επιθετικής συμπεριφοράς. Ωστόσο, οι περιβαλλοντικοί παράγοντες έχουν διαφορετική επίδραση σε διαφορετικά άτομα. Κατά συνέπεια, η αλληλεπίδραση ανάμεσα σε νευροβιολογικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη επιθετικής συμπεριφοράς.

Η ενδοοικογενειακή βία είναι το πιο αποσιωπούμενο έγκλημα στον κόσμο και αφορά άνδρες, γυναίκες και παιδιά ανεξαρτήτως περιβάλλοντος, ηλικίας και κοινωνικής θέσης. Ως σωματική βία νοείται η πρόκληση σωματικής κάκωσης. Η λεκτική βία συμπεριλαμβάνει φωνές, εξυβρίσεις, απειλές και λεκτικό εξευτελισμό ή τρομοκρατία, σχετίζεται δε άμεσα με την ψυχολογική/συναίσθηματική βία. Μέσα στα πλαίσια της ενδοοικογενειακής βίας, θεωρείται ακόμα η αποστέρηση από το θύμα των βασικών θεμελιωδών δικαιωμάτων του. Στην οικογένεια συμβαίνει επίσης και η αιμομιξία η οποία λανθασμένα θεωρείται ως αμιγώς σεξουαλική πράξη. Η αιμομιξία είναι ένα σύνθετο φαινόμενο που εμπεριέχει επίσης επιθετικότητα, εξάρτηση και φόβο εγκατάλειψης. Στην περίπτωση της αιμομιξίας, η σεξουαλική δραστη-

δραστηριότητα έναντι του παιδιού, συχνά αποτελεί το μέσο με το οποίο εκφράζεται μια οικογενειακή διαταραχή. Η φύση της πράξης, ο βαθμός συγγένειας και οι ηλικίες των εμπλεκομένων είναι οι παράγοντες που θα πρέπει να συνυπολογίζονται σε περιστατικά αιμομιξίας.

Λέξεις κλειδιά: Βία, επιθετικότητα, οικογένεια, παράγοντες κινδύνου, πρόληψη

Βία και επιθετικότητα – εισαγωγικές παρατηρήσεις

Με τον όρο βία εννοούμε τη χρησιμοποίηση δύναμης για την επιβολή θελήσεως, καταναγκασμού. Σύμφωνα με το Διεθνές Ινστιτούτο Επαγγελματικής Ασφάλειας και Υγείας, η βία ορίζεται ως κάθε φυσική επίθεση, απειλητική συμπεριφορά ή λεκτική επιθετικότητα κατά τη διάρκεια της εργασίας ή όποιας άλλης υποχρεωτικής δραστηριότητας.

Η επιθετικότητα αφορά τη συμπεριφορά, η οποία ακολουθεί την πρόθεση του ατόμου να προκαλέσει πόνο, τραυματισμό και γενικότερα βλάβη σε κάποιο άλλο άτομο ή αντικείμενο. Η επιθετικότητα κατά συνέπεια έχει συγκεκριμένο στόχο. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχουν σημαντικά ζητήματα που παραμένουν αμφιλεγόμενα σχετικά με τον ορισμό της επιθετικότητας. Κοινή βάση ενός ορισμού μπορεί να αποτελέσουν η βίαιη συμπεριφορά και η πρόκληση –ή τουλάχιστον η απειλή για πρόκληση- βλάβης σε άλλους. Παρότι σε έναν τέτοιο ορισμό δε συμπεριλαμβάνεται η βία, που στρέφεται ενάντια στον ίδιο τον εαυτό, η μέχρι σήμερα έρευνα δείχνει ότι οι νευροβιολογικοί μηχανισμοί που υπόκεινται της βίαιης συμπεριφοράς και της αυτοκτονικότητας είναι –τουλάχιστον εν μέρει- κοινοί.

Η επιθετική συμπεριφορά από την εξελικτική βιολογική οπτική έχει συγκεκριμένο επιβιωτικό ρόλο, για τον οποίο εντάσσεται στο ρεπερτόριο της συμπεριφοράς πολλών ζωικών ειδών. Στον άνθρωπο η επιθετική συμπεριφορά αποτελεί πρόβλημα όταν στρέφεται ενάντια σε συνανθρώπους με σκοπό να τους προκαλέσει βλάβη. Στο επίπεδο των ανθρώπινων κοινωνιών η βίαιη συμπεριφορά και η εγκληματικότητα που σχετίζεται με αυτή, αποτελούν μείζονα προβλήματα για την κοινωνική

* Β' Πανεπιστημιακή Ψυχιατρική Κλινική του Ε.Κ.Π.Α., ΠΓΝ «ΑΤΤΙΚΟΝ»

Υπεύθυνος επικοινωνίας

Δουζένης Αθανάσιος, Αναπληρωτής Καθηγητής Ψυχιατρικής - Ψυχιατροδικαστικής, Ιατρικής Σχολής ΕΚΠΑ, Δ/ντής Β' Ψυχιατρικής Κλινικής Νοσοκομείο «Αττικόν»

Τηλέφωνα επικοινωνίας: 210-5832434, 694 441 9976

Διεύθυνση: Ρίμινη 1, Χαϊδάρη, Β' Ψυχιατρική Κλινική ΠΓΝ «ΑΤΤΙΚΟΝ»

συνοχή και τη δημόσια υγεία.

Κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες παίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη επιθετικής συμπεριφοράς. Ωστόσο, οι περιβαλλοντικοί παράγοντες έχουν διαφορετική επίδραση σε διαφορετικά άτομα. Κατά συνέπεια η αλληλεπίδραση ανάμεσα σε νευροβιολογικούς και σε περιβαλλοντικούς παράγοντες έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη επιθετικής συμπεριφοράς.

Διάφορες ψυχικές διαταραχές μπορεί να ενέχονται στην εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς, όπως για παράδειγμα, διαταραχές προσωπικότητας, χρήση ουσιών, ψυχωσικές διαταραχές και διαταραχές προκαλούμενες από εγκεφαλικά βλάβη. Ωστόσο η επιθετικότητα δε σχετίζεται ειδικά με καμία από αυτές τις διαταραχές. Ένας διαχωρισμός που φαίνεται να έχει σημασία για τη διερεύνηση των νευροβιολογικών μηχανισμών της επιθετικότητας, είναι αυτός μεταξύ παρορμητικών και προσχεδιασμένων βίαιων πράξεων. Οι ψυχικά πάσχοντες γενικά μπορεί να διαπράξουν τόσο παρορμητικές όσο και προσχεδιασμένες βίαιες πράξεις.

Βία στην οικογένεια: ορισμός-μορφές

Η βία κατά των γυναικών και των παιδιών είναι ένα ευρύτατα διαδεδομένο φαινόμενο σε όλες τις κοινωνίες. Η ενδοοικογενειακή βία είναι το πιο αποσιωπούμενο έγκλημα στον κόσμο και αφορά άνδρες, γυναίκες και παιδιά ανεξαρτήτως περιβάλλοντος, ηλικίας και κοινωνικής θέσης. Το φαινόμενο αυτό χρήζει ιδιαίτερης προσοχής, δεδομένης της έκτασης που έχει προσλάβει και της δυσκολίας στον εντοπισμό και την εξάλειψη της βίαιης συμπεριφοράς. Πολλοί άνθρωποι, σε πολλές χώρες, υποτιμούν το πρόβλημα της ενδοοικογενειακής βίας ή ακόμη το θεωρούν ένα προσωπικό πρόβλημα που δε μπορεί να ενταχθεί στη δικαιοδοσία του νομικού συστήματος, παρά τα συγκλονιστικά στατιστικά στοιχεία. Σύμφωνα με τη UNICEF, όμως, η συζυγική βία προκαλεί περισσότερους τραυματισμούς και θανάτους γυναικών ηλικίας 45 ως 65 ετών από ό, τι ο καρκίνος. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τουλάχιστον 1 στις 5 γυναίκες έχει εμπειρία βίαιης συμπεριφοράς από τον άντρα-σύντροφό της, ενώ το 95% όλων των περιστατικών χρήσης βίας εναντίον γυναικών λαμβάνει χώρα στο σπίτι.

Προκειμένου να μιλήσει κανείς για την ενδοοικογενειακή βία, βασική προϋπόθεση αποτελεί να έχει προηγουμένως αποσαφηνίσει εννοιολογικά και προσδιορίσει τους όρους απ' τους οποίους αποτελείται. Ως βία στο παρόν κεφάλαιο εννοείται η σωματική, λεκτική, σεξουαλική ή ψυχολογική/ συναισθηματική κάκωση ή βλάβη της υγείας κάποιου ατόμου καθώς και η παραμέληση και ο εξαναγκασμός. Όταν αναφερόμαστε στην οικογένεια εννοούμε όχι μόνο την πυρηνική αλλά την εκτεταμένη, συμπεριλαμβανομένου και συντρόφων που συζούν, χωρίς να έχουν προβεί σε γάμο.

Με την πρόσφατη μάλιστα αναθεώρηση του νόμου για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας (Ν. 3500/24-10-2006) ορίζεται σαφώς ότι: «Ενδοοικογενειακή βία θεωρείται η τέλεση αξιόποινης πράξης σε βάρος μέλους της οικογένειας [...] που αποτελείται από συζύγους ή γονείς και συγγενείς πρώτου και δεύτερου βαθμού εξ αίματος ή εξ αγχιστείας και τα εξ υιοθεσίας τέκνα τους [...] περιλαμβάνονται επίσης, εφόσον συνοικούν, συγγενείς εξ αίματος ή εξ αγχιστείας μέχρι τέταρτου βαθμού και πρόσωπα των οποίων επίτροπος, δικαστικός συμπαραστάτης ή ανάδοχος γονέας έχει οριστεί μέλος της οικογένειας, καθώς και κάθε ανήλικο πρόσωπο που συνοικεί στην οικογένεια [...] οι διατάξεις του παρόντος νόμου εφαρμόζονται και στη μόνιμη σύντροφο του άνδρα ή το μόνιμο σύντροφο της γυναίκας και στα τέκνα, κοινά ή ενός εξ αυτών, εφόσον τα πρόσωπα αυτά συνοικούν, ως και στους τέως συζύγους [...] Θύμα ενδοοικογενειακής βίας θεωρείται κάθε πρόσωπο σε βάρος ή στην οικογένεια του οποίου τελείται αξιόποινη πράξη καθώς και ο ανήλικος ενώπιον του οποίου τελείται μια από τις αξιόποινες πράξεις της παρούσας».

Ως σωματική βία νοείται η πρόκληση σωματικής κάκωσης ή βλάβης της υγείας του άλλου και κυμαίνεται από ένα χαστούκι στο πρόσωπο ως στην εκ προθέσεως ανθρωποκτονία. Η λεκτική βία συμπεριλαμβάνει φωνές, εξυβρίσεις, απειλές και λεκτικό εξευτελισμό ή τρομοκρατία, σχετίζεται δε άμεσα με την ψυχολογική/ συναισθηματική βία που νοείται ως η ελαφρά ή σοβαρή πρόκληση ψυχολογικής βλάβης στο θύμα με συνέπεια ως και τη μείωση της λειτουργικότητάς του σε ψυχολογικό και κοινωνικό επίπεδο. Μέσα στα πλαίσια της ενδοοικογενειακής βίας, θεωρείται ακόμη η αποστέρηση από το θύμα των βασικών θεμελιωδών δικαιωμάτων του (ελευθερία, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, συναισθηματική φροντίδα, εκπαίδευση και αυτοδιάθεση), ενώ ως σεξουαλική βία ορίζεται ο εξαναγκασμός, με σωματική βία ή με απειλή του θύματος, σε συνουσία, ασελή πράξη ή ανοχή της καθώς και η προσβολή της γενετικής αξιοπρέπειάς του.

Αιτιολογικές προσεγγίσεις

Κατά καιρούς έχουν προταθεί πολλές και διαφορετικές μεταξύ τους θεωρίες που επιχειρούν να ερμηνεύσουν το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας. Εδώ θα παρουσιάσουμε μια συνοπτική επισκόπηση των κυριότερων θεωριών:

1. **Ψυχολογικές-Ψυχαναλυτικές θεωρίες:** η κακοποίηση κι η βία κατά μελών της οικογένειας μπορεί να εξηγηθεί με βάση τα παθολογικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του δράστη και του θύματος που πηγάζουν από ελλείμματα και καθηλώσεις κατά τη διάρκεια της ψυχοσυναισθηματικής ανάπτυξής τους. Έχει δε δει-

δειχτεί ότι ανάμεσα στους δράστες ή/ και τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας παρατηρούνται υψηλά ποσοστά ψυχοπαθολογικών διαταραχών (κατά τα DSM ή ICD διαγνωστικά συστήματα).

2. Γνωσιακές θεωρίες: η ενδοοικογενειακή βία ερμηνεύεται ως προϊόν επίλυσης της γνωστικής ασυμφωνίας του δράστη αναφορικά με την εικόνα του εαυτού του ή/ και ως τρόπος πραγματοποίησης (εκδραμάτισης) φαντασιωσικών σκηνών σωματικής επιθετικότητας και σεξουαλικής υπεροχής. Οι φαντασιώσεις αυτές θεωρείται ότι ενισχύονται απ' το σύγχρονο τρόπο ζωής και τα πρότυπα που παρουσιάζονται στα ΜΜΕ.

3. Συμπεριφορικές θεωρίες: σύμφωνα με αυτές τις θεωρίες, η συμπεριφορά των ανθρώπων στοχεύει στην επιβράβευση ή/ και την αποφυγή κυρώσεων. Έτσι, ο δράστης της κακοποίησης επιβραβεύεται συμπεριφοριστικά, συναισθηματικά ή κοινωνικά όταν ασκεί την καταχρηστική συμπεριφορά και τιμωρείται αντιστοίχως όταν την αποφεύγει. Με αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, μαθαίνει να επιλέγει αυτή τη συμπεριφορά προκειμένου να ικανοποιηθεί.

4. Θεωρία της κοινωνικής μάθησης: η κακοποίηση είναι αποτέλεσμα μάθησης. Ο δράστης έχει μάθει να φέρεται λόγω προηγούμενης δικής του εμπειρίας (ως θύμα ή μάρτυρας ενδοοικογενειακής βίας στην οικογένεια καταγωγής) με τέτοιου είδους συμπεριφορές, που επιπλέον, θεωρούνται ηθικά και κοινωνικά δικαιολογήσιμες. Η θεωρία αυτή εξηγεί ικανοποιητικά την ύπαρξη κακοποίησης από διαφορετικούς δράστες στο πλαίσιο της ίδιας οικογένειας.

5. Θεωρία της κοινωνικής συναλλαγής: πρόκειται για θεωρία, συμπεριφοριστική στην ουσία της, καθώς αναφέρεται και πάλι σε έννοιες επιβράβευσης και τιμωρίας συγκεκριμένων συμπεριφορών. Το σημείο που τη διαφοροποιεί απ' τις αμιγώς συμπεριφοριστικές είναι ότι αξιολογεί το δράστη ως φέροντα εξουσία και δύναμη επιβολής στα θύματα, και τα τελευταία ως αδύναμα να προστατευτούν αλλά και να ικανοποιήσουν το δράστη με άλλο τρόπο εκτός της κακοποίησης εις βάρος τους.

6. Θεωρία συναισθηματικών δεσμών: πρόκειται για μια θεωρία που συνυπολογίζει κοινωνικές και ψυχολογικές παραμέτρους για την ερμηνεία του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας. Η θεωρία που ανέπτυξε ο Bowlby πρεσβεύει ότι μεταξύ παιδιού και γονιού αναπτύσσονται συναισθηματικοί δεσμοί από τη στιγμή της γέννησης. Ανεπαρκείς ή ακατάλληλοι δεσμοί θα δημιουργήσουν δυσκολίες στις σχέσεις με τους γονείς κατά την παιδική ηλικία, οι οποίες με τη σειρά τους θα προκαλέσουν προβλήματα στις διαπροσωπικές σχέσεις κατά την ενήλικη ζωή. Σε αυτή λοιπόν τη βάση, η ενδοοικογενειακή βία ερμηνεύεται ως αποτέλεσμα της αδυναμίας να διαμορφωθούν υγιείς σχέσεις και να αναπτυχθούν ισχυροί δεσμοί αγάπης μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο.

7. Θεωρία των οικογενειακών συστημάτων: σε κάθε οικογενειακό σύστημα διαμορφώνονται συγκεκριμένες σχέσεις και δυναμικές που εξαρτώνται απ' την προσωπικότητα των μελών, τις κοινωνικές μεταβλητές, το ρυθμιστικό πλαίσιο που τη διέπει και άλλους παράγοντες. Σύμφωνα με τη θεωρία των οικογενειακών συστημάτων, η κακοποίηση θεωρείται αποτέλεσμα ανισορροπίας στη δυναμική των σχέσεων και ύπαρξης διαρκούς καταχρηστικής συμπεριφοράς που, σε συγκεκριμένες συνθήκες, μετατρέπεται σε κακοποίηση.

8. Θεωρία της υποκοουλτούρας της βίας: κοινωνική στη βάση της, η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι κάθε κοινωνική ομάδα αποδέχεται διαφορετικά επίπεδα βίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα υποκοουλτούρας καταχρηστική ή κακοποιητική συμπεριφορά γίνεται ευκολότερα αποδεκτή, ενίοτε δε ενθαρρύνεται απ' το αξιακό πλαίσιο που τα διέπει. Η θεωρία αυτή υποστηρίζεται από ερευνητικά δεδομένα που δείχνουν ότι σε κάποιες γεωγραφικές περιοχές τα επεισόδια βίας είναι πιο συχνά.

9. Θεωρία των πόρων: σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, σε κάθε κοινωνικό σύστημα υπάρχει η έννοια της βίας. Η κακοποίηση είναι αποτέλεσμα της δυνατότητας για επιβολή εξουσίας λόγω πλεονάσματος οικονομικών, κοινωνικών, ψυχολογικών πόρων που διαθέτουν οι δράστες κακοποίησης. Υποστηρίζεται δηλαδή ότι η βίαιη και καταχρηστική συμπεριφορά έχει ως κίνητρο την απόκτηση, επιβολή ή διατήρηση της εξουσίας.

10. Θεωρία της ανακολουθίας της κοινωνικής τάξης: στον αντίποδα της θεωρίας των πόρων, βρίσκεται η θεωρία της ανακολουθίας της κοινωνικής τάξης που ερμηνεύει την κακοποίηση ως αποτέλεσμα έλλειψης (κοινωνικών, ψυχολογικών, οικονομικών) πόρων και το συνεπακόλουθο άγχος που αυτή η έλλειψη δημιουργεί. Η θεωρία επικεντρώνεται στην άνιση κατανομή των πόρων στις διάφορες κοινωνικές τάξεις, που προκαλεί τριγμούς στα κυρίαρχα αξιακά και εξουσιαστικά συστήματα.

11. Θεωρία της κοινωνικοποίησης των ρόλων των δύο φύλων: η συγκεκριμένη θεωρία επικεντρώνεται στη διαδικασία κοινωνικοποίησης των δύο φύλων που ενθαρρύνει τους άνδρες να είναι πιο επιθετικοί απ' τις γυναίκες και να εκφράζουν τα συναισθήματα και την αρρενωπότητά τους με τη βία ή/ και τη σεξουαλική επιθετικότητα. Η κακοποίηση κι η καταχρηστική συμπεριφορά λοιπόν συνδέονται άμεσα με τα χαρακτηριστικά των δύο φύλων (άνδρας= επιθετικός, δράστης/ γυναίκα= παθητική, θύμα), όπως αυτά έχουν διαμορφωθεί κοινωνικά.

12. Φεμινιστικές θεωρίες: οι φεμινιστικές προσεγγίσεις ερμηνεύουν την κακοποίηση ως επιφαινόμενο μιας πατριαρχικής κοινωνικής δομής που ενθαρρύνει τη βία κατά των γυναικών, οι οποίες θεωρούνται υποδεέστερες και πιο αδύναμες. Οι προσεγγίσεις αυτές βασίζο-

βασίζονται στην αναγνώριση της διαχρονικότητας της υποτέλειας των γυναικών στους άνδρες, από την απαρχή του κοινωνικά οργανωμένου κόσμου ως τις μέρες μας. Στις προσεγγίσεις αυτές, η ενδοοικογενειακή βία ταυτίζεται με τη βία κατά των γυναικών, γεγονός που υποστηρίζεται από τα ερευνητικά δεδομένα.

Μύθοι σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία

Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας είναι ιδιαίτερα σύνθετο και υπεισέρχονται πολλοί και διαφορετικοί παράγοντες στη δημιουργία και εμφάνισή του. Επιπλέον, οι ανομοιογενείς και πολλαπλές ερμηνευτικές προσεγγίσεις που προτείνονται αλλά και η παραγνώριση της έκτασης και της σοβαρότητας του φαινομένου έχουν σχηματίσει πρόσφορο έδαφος για την ανάδυση και εδραίωση στερεοτυπικών αντιλήψεων αναφορικά με τη φύση και τα χαρακτηριστικά της βίας. Η απουσία, λόγω της δυσκολίας που ενυπάρχει, στην καταγραφή των περιστατικών κακοποίησης («σκοτεινός αριθμός βίας») και η αμφισβήτηση των ευρημάτων επιστημονικών ερευνών καθιστούν ακόμη δυσκολότερη μια ρεαλιστική και ελεύθερη στερεοτύπων ανάγνωση του φαινομένου. Ωστόσο, τα επιστημονικά ευρήματα που προκύπτουν απ' τις υπάρχουσες έρευνες, παρέχουν τη δυνατότητα να ανατραπούν οι μύθοι που συνοδεύουν την ενδοοικογενειακή βία:

** Τα θύματα της κακοποίησης προκαλούν με τη συμπεριφορά τους τη βία εναντίον τους.

** Τα θύματα μπορούν να σταματήσουν την κακοποίηση, αν διορθώσουν τη συμπεριφορά τους.

** Η κατάχρηση αλκοόλ/ ναρκωτικών προκαλεί την κακοποίηση.

** Δράστες κακοποίησης δεν είναι μόνο άντρες, αλλά και γυναίκες.

** Η κακοποιητική συμπεριφορά συχνά εξαλείφεται χωρίς παρέμβαση (απλά παύει να συμβαίνει).

** Η ψυχοθεραπεία των δραστών είναι αποτελεσματικότερη μέθοδος απ' τον εγκλεισμό.

** Τα θύματα που παραμένουν σε σχέσεις κακοποίησης πάσχουν ψυχικά («είναι μαζοχιστικά άτομα»).

** Η ενδοοικογενειακή βία υπάρχει μόνο σε δυσλειτουργικές οικογένειες.

** Η κακοποίηση εμφανίζεται μόνο σε οικογένειες με χαμηλό οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο.

** Τα θύματα της κακοποίησης μεγαλοποιούν τις πράξεις βίας («υπερβάλλουν»).

** Οι δράστες κακοποίησης έχουν κοινά ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά.

** Αυτοί που κακοποιούν δεν είναι σε θέση να ελέγξουν τις ενέργειές τους.

** Τα παιδιά που έχουν υπάρξει μάρτυρες ή έχουν υποστεί καταχρηστικά συμπεριφορά, θα εξελιχθούν ως ενήλικες σε δράστες κακοποίησης.

** Η κακοποίηση είναι φαινόμενο που αφορά ψυχικά ασθενή άτομα.

** Η κακοποίηση είναι ιδιωτική, οικογενειακή υπόθεση και πρέπει να επιλυθεί μέσα στους κόλπους της οικογένειας.

Παράγοντες κίνδυνου για την εμφάνιση ενδοοικογενειακής βίας

Η ανασκόπηση των επιστημονικών ερευνών αναφορικά με την ενδοοικογενειακή βία καταδεικνύει ορισμένους παράγοντες που φαίνεται να σχετίζονται με την εμφάνιση καταχρηστικής συμπεριφοράς. Οι παράγοντες αυτοί είναι:

1) Η έλλειψη διαθέσιμου υποστηρικτικού δικτύου λόγω γεωγραφικής και κοινωνικής απομόνωσης.

2) Η υπερβολική εξάρτηση, τόσο συναισθηματική όσο και οικονομική, από το σύζυγο.

3) «Σημαντικά» γεγονότα ζωής, όπως η εγκυμοσύνη, ο θάνατος, απιστία, αλλαγή επαγγελματικής καριέρας, χρόνια ιατρικά προβλήματα για τη γυναίκα ή για τα παιδιά.

4) Η κατάχρηση εξαρτησιογόνων ουσιών, ως παράγοντας οικονομικής και συναισθηματικής επιβάρυνσης του οικογενειακού συστήματος.

5) Το ηλικιακό φάσμα μεταξύ 18-35 ετών.

6) Η σύγκρουση γονεϊκών ή/ και συζυγικού ρόλου.

7) Η μορφωτική και επαγγελματική ανισότητα μεταξύ συζύγων.

Η αναφορά των παραπάνω παραγόντων δεν μπορεί να είναι γενικεύσιμη: πρόκειται περισσότερο για επιβαρυντικούς παράγοντες που αλληλεπιδρούν στην εμφάνιση επεισοδίων καταχρηστικής συμπεριφοράς, σε καμία περίπτωση όμως δεν θεωρείται ότι έχουν αιτιολογική σχέση συνάφειας.

Πρόληψη-θεραπεία

Το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας μπορεί να αντιμετωπιστεί, ως ένα βαθμό, μέσα στο πλαίσιο ενός σχεδίου, με στόχο την εξάλειψη της καταχρηστικής συμπεριφοράς. Στην κατεύθυνση αυτή, χρειάζεται μια πολυεπίπεδη και συστηματική προσέγγιση, που θα λαμβάνει υπόψη όλες τις παραμέτρους και τους παράγοντες που σχετίζονται μ' αυτό. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι παρεμβάσεις πρόληψης ή δράσης πρέπει να χαρακτηρίζονται από συνοχή και συνέχεια, να μην είναι δηλαδή αποσπασματικές, και να εντάσσονται σε ένα ευρύτερο, με μακροπρόθεσμους στόχους, σχέδιο. Σ' αυ-

τό το σημείο, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι πριν την παρέμβαση σε οποιοδήποτε από τα παρακάτω επίπεδα πρόληψης ή/ και φροντίδας, είναι απαραίτητη η καταγραφή του μεγέθους του φαινομένου, μέσα σε ένα άρτια δομημένο και οργανωμένο σύστημα υπηρεσιών (Υπουργείο Υγείας, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης, Μ.Κ.Ο, υποστηρικτικές δομές κτλ.).

1. Πρωτοβάθμια πρόληψη: Ευαισθητοποίηση του γενικού πληθυσμού, μέσω της πληροφόρησης (ΜΜΕ, εκστρατείες ενημέρωσης, ομιλίες σε σχολεία και φορείς, όπως η Αστυνομία, η Εκκλησία κτλ.). Σημαντική σ' αυτό το επίπεδο πρόληψης είναι η δράση των μη κυβερνητικών οργανώσεων, πάντα με την αρωγή των κρατικών φορέων.

2. Δευτεροβάθμια πρόληψη: Εστιασμένες παρεμβάσεις, μετά την καταγραφή των οικογενειών που εμφανίζουν κακοποιητική συμπεριφορά, με στόχο την κατανόηση του τραυματικού γεγονότος, τη συμβουλευτική στην κρίση και την ενθάρρυνση για αναζήτηση βοήθειας (επισκέψεις στο σπίτι, τηλεφωνική γραμμή βοήθειας, νομικές συμβουλές, οικονομική ενίσχυση και παροχή πληροφοριών).

3. Τριτοβάθμια πρόληψη: Αντιμετώπιση του τραυματικού γεγονότος σε ένα πλαίσιο που θα μειώσει την άμεση βλάβη και θα στηρίξει το θύμα με όλους τους τρόπους, προκειμένου να επανέλθει και να πάρει σημαντικές αποφάσεις για το μέλλον του (άμεση νοσηλεία, ξενώνες υποδοχής, νομική υποστήριξη και ατομική ή/ και ομαδική ψυχοθεραπεία).

Σε επίπεδο θεραπείας, το ιδανικό είναι να παρασχεθεί ατομική συμβουλευτική και ομαδική ψυχοθεραπεία, φέρνοντας τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας σε επαφή με άλλα που έχουν βιώσει παρόμοιες εμπειρίες. Στη χώρα μας, ωστόσο, η συνηθισμένη πρακτική είναι το θύμα να καλύπτεται κατά κύριο λόγο συμβουλευτικά κι όχι ψυχοθεραπευτικά. Παρόλα αυτά, η ψυχοθεραπεία μπορεί να βοηθήσει ένα άτομο που έχει υποστεί βία μέσα στην οικογένεια, να ανακτήσει τη χαμένη του αυτοπεποίθηση και αυτονομία και να πραγματοποιήσει μια θετική αλλαγή στη ζωή του, ανακτώντας την ψυχική του ισορροπία. Τα είδη της ψυχοθεραπείας ποικίλλουν από την άποψη της τεχνικής και της οπτικής γωνίας, οι στόχοι όμως παραμένουν ίδιοι: εστιάζονται στην τρέχουσα συμπεριφορά και στην κατανόηση των τρόπων με τους οποίους το περιβάλλον επιδρά στην εμφάνιση και εδραίωση του φαινομένου.

Βιβλιογραφία

Antonopoulou, C., Domestic Violence in Greece, *American Psychologist*, 54 (1), 1999, pp. 63-64.

Αρτινοπούλου, Β., Έννοιες και μορφές της ενδοοικογενειακής βίας, Συνέδριο "Σπάζοντας τη σιωπή", πρακτικά συνεδρίου 15-16 Ιουνίου 2000, Αθήνα, εκδ. ΚΕΘΙ, 2000, σελ. 21-25.

Αρτινοπούλου, Β., Φαρσεδάκης, Ι., (επιμ.), Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα, εκδ. ΚΕΘΙ, 2003.

Chatzifotiou, S., Keeping domestic violence in silence: the case of Greece, Συνέδριο Violence in the Family: a plan for action, Λευκωσία, Νοέμβριος 2000.

Δουζένης, Α., Λύκουρας, Λ., Ψυχιατροδικαστική, εκδ. Πατσαλίδης, Αθήνα, 2008.

Λειβαδίτης, Μ., Ψυχιατρική και Δίκαιο, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1994.

Παπαδομαρκάκη, Ε., Κακοποίηση γυναικών απ' το σύζυγο: το φαινόμενο του συζυγικού βιασμού, σελ. 244, στο Γιωτάκος, Ο., Πρεκατέ, Β., (επιμ.) Σεξουαλική κακοποίηση, 2006, εκδ. Ελληνικά Γράμματα.

Τσαλίκoglou, Φ., Μυθολογίες βίας και καταστολής, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1996.

UNICEF, Βία κατά των γυναικών – Μια παγκόσμια επιδημία, Αθήνα, Δ.Τ. 21/2000, 29 Μαΐου 2000.

Υπουργείο Δικαιοσύνης, Νόμος 3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, ΦΕΚ 232, Αθήνα, 2006.